

Waldemar Firlej

"Acta Scientifica Academiae Ostroviensis, z. 15: Procesy edukacyjne i wychowawcze w dobie przemian", pod red. T. Aleksandra i S. Majewskiego, Ostrowiec 2004 : [recenzja]

Studia Pedagogiczne. Problemy Społeczne, Edukacyjne i Artystyczne 15, 269-275

2005

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Waldemar Firlej

*Acta Scientifica Academiae Ostroviensis, z. 15,
Procesy edukacyjne i wychowawcze w dobie przemian,
pod red. Tadeusza Aleksandra i Stanisława Majewskiego,
Wyd. WSBiP, Ostrowiec Świętokrzyski 2004, 347 s.*

Artykuły zamieszczone w recenzowanym zeszycie zostały przygotowane przez pracowników naukowych Wyższej Szkoły Biznesu i Przedsiębiorczości w Ostrowcu Świętokrzyskim. Prace są zróżnicowane tematycznie, lecz wszystkie cechuje wysoka wartość naukowo-poznawcza i rzetelność w opracowaniu przedstawionego materiału. Drobne uwagi szczegółowe do poszczególnych tekstów nie wpływają na ogólną, bardzo dobrą opinię o tym wydawnictwie.

Charakteryzowana publikacja została podzielona na pięć bloków tematycznych (zawierających łącznie dwadzieścia artykułów), co czyni ją przejrzystą i ułatwia Czytelnikom dotarcie do interesujących ich materiałów. Wiele informacji zawiera obszerny wstęp opracowany przez Tadeusza Aleksandra, w którym dość wnikliwie scharakteryzowana została zawartość treściowa poszczególnych artykułów. W końcowej części zeszytu znalazły się recenzje i omówienia oraz informacje dotyczące struktury i działalności ostrowieckiej uczelni.

Zeszyt otwiera blok tematyczny poświęcony zagadnieniom historycznym zatytułowany: *Z przeszłości polskiej oświaty*, zawierający 3 artykuły. Wanda Drózka w artykule *Autobiografia wśród innych form relacji biograficznej* podjęła istotny problem rozróżnienia i wyjaśnienia takich pojęć, jak: „biografia”, „autobiografia”, „historia życia”, „relacja z życia” i „pamiętnik”. Autorka posługuje się bardzo precyzyjnym językiem naukowym, zdania są poprawne pod względem stylistycznym, zaś układ treści przejrzysty i logiczny. Artykuł ma szczególnie dużą wartość poznawczą dla osób zajmujących się metodologią badań pedagogicznych, zwłaszcza w dziedzinie studiów

biograficznych. Autorka powołuje się w rozprawie na wiele publikacji naukowych, stosując w tekście skrócony opis bibliograficzny. W tej sytuacji można było rozważyć podanie wykazu tych publikacji (wraz z pełnym ich opisem) na końcu artykułu, co znacznie ułatwiłoby – studentom i młodym adeptom nauki – ustalenie bibliografii potrzebnej do dalszych studiów w zakresie podjętej przez Autorkę problematyki.

Stanisław Majewski w swoim artykule przedstawił problematykę reformy szkolnictwa w Polsce po uchwaleniu ustawy z 1932 r. (tzw. reformy „jędrzejewiczowskiej”) w świetle publikacji, które ukazały się na łamach czasopisma „Oświata i Wychowanie” w latach 1932–1939. Artykuł ma rzeczowy charakter, logiczny układ i jest dobrze udokumentowany źródłowo. Rozważania podjęte przez Autora są szczególnie cenne dla historyków oświaty, gdyż wnoszą nowe treści do dyskusji na temat popularyzacji idei reformy i polityki oświatowej państwa w ostatniej dekadzie istnienia II Rzeczypospolitej oraz społecznego odbioru wprowadzanych zmian edukacyjnych. Autor tego artykułu znany jest ze swojej rzetelności naukowej i docieklivości, co potwierdza również niniejsza rozprawa.

Kolejny artykuł w tym bloku tematycznym jest autorstwa Lidii Pawelec. Autorka scharakteryzowała pracowników szkół podstawowych zatrudnionych na terenie dawnego województwa tarnobrzeskiego w latach 1975–1998. Analizie poddano stan ilościowy i wykształcenie kadry pedagogicznej oraz pracowników obsługi i administracji w tych szkołach. L. Pawelec umiejętnie wykorzystała źródła drukowane i dokumentację źródłową zgromadzoną w Kuratorium Oświaty w Tarnobrzegu (jak wynika z opisów zamieszczonych pod tabelami: nieuporządkowaną i umiejscowioną w różnych częściach miasta) oraz wyniki własnych poczynań badawczych. W tabeli 4 (s. 58), obrazującej strukturę wykształcenia nauczycieli pełnozatrudnionych w szkołach podstawowych województwa tarnobrzeskiego w latach 1975–1998, można byłoby, obok danych ilościowych, przy poszczególnych kategoriach wykształcenia podać odsetek w odniesieniu do ogółu zatrudnionych w danym roku szkolnym. W tabeli 6 (s. 62) przedstawiono zatrudnienie pracowników administracji i obsługi szkół podstawowych tego województwa w wybranych odstępach czasowych z lat 1975–1998. Pewne zamieszanie – w mojej opinii – wprowadza wiersz zawierający liczbę szkół w poszczególnych latach w tych samych kolumnach, co ilość pracowników. Wydaje się, iż informacje o liczbie szkół w odniesieniu do ogółu pracowników administracji i obsługi szkół podstawowych można było umieścić w oddzielnej tabeli lub przedstawić je w sposób opisowy w treści artykułu. Drobne uwagi nie umniejszają bynajmniej wysokiej wartości poznawczej tego artykułu. Zawarte w nim informacje stanowią cenny materiał porównawczy dla badań nad tą problematyką, pochodzących z innych województw.

Następny blok tematyczny zawierający 4 artykuły nosi tytuł: *Cywilizacyjne i społeczne uwarunkowania edukacji*. Blok ten rozpoczyna rozprawa Alfreda W. Maszke zatytułowana: *Partnerstwo – współpraca – współdziałanie — wyznaczniki współczesnych przemian oświatowych*. Odwołując się do filozoficznych aspektów sensu i celu życia ludzkiego, Autor stawia pytanie o rolę i miejsce oświaty i szkoły w nowym łańdźcie społecznym, jaki powstał w Polsce po 1989 r. W tym kontekście A. W. Maszke

skupił się na relacjach zachodzących między nauczycielami, rodzicami i uczniami, przedstawiając znaczenie oraz interpretację pojęć: współdziałanie, współpracę i partnerstwo w kolejności odwrotnej, niż sugerowałyby to tytuł. Jest to zapewne celowym zamierzeniem Autora, gdyż jak napisał w zakończeniu: „najniższy stopień relacji wyraża współdziałanie, wyższy współpraca, a najwyższy partnerstwo” (s. 82). Właśne rozważania na ten temat Autor umiejętnie przedstawił w odniesieniu do stanowisk innych znanych polskich pedagogów, powołując się w tekście na wiele publikacji naukowych, choć nie wszystkie z nich zostały uwzględnione w bibliografii na końcu artykułu. Jak można sądzić, wybrał do bibliografii tylko najważniejsze publikacje własne, jak również i innych osób. Artykuł spotka się zapewne z dużym zainteresowaniem wśród osób, które zajmują się problematyką przemian edukacyjnych w Polsce.

Tadeusz Dyrda jest autorem kolejnego artykułu w tym bloku tematycznym pt. *Własności postępu cywilizacyjnego, a zadania edukacji dorosłych w jego rozprzestrzenianiu*. Rozległość podjętych rozważań i sposób interpretacji faktów świadczą o dużej erudycji Autora, zaś logiczny i jasny sposób przedstawienia poszczególnych kwestii sprawia, że przygotowana przez T. Dyrdę rozprawa spotka się zapewne z dużym zainteresowaniem ze strony czytelników.

Sylwester Ścisłowicz w artykule *Doświadczenie wewnętrzne dobra jako droga do konstruktywnej autokreacji* przedstawił wiele osobistych refleksji na temat dobra (interpretacji pojęcia, źródeł i osiągania dobra), głównie w kontekście filozofii wielkich myślicieli starożytnej Grecji. Autor używa przystępnego i obrazowego języka, unikając tak typowej dla filozofii trudnej terminologii. Dzięki temu rozważania te są interesujące i mogą inspirować czytelnika do dalszych, samodzielnych rozmyślań na zaprezentowany temat. Jak można sądzić, celowym zamierzeniem Autora było ograniczenie swoich rozważań na temat dobra tylko do poglądów pierwszych humanistów, gdyż choćby pobieżna analiza tego zagadnienia w odniesieniu do myślicieli żyjących w kolejnych epokach znacznie poszerzyłaby objętościowo pracę. Być może problem ten będzie przedmiotem rozważań w kolejnych publikacjach S. Ścisłowicza, w których rozwinie podjętą tutaj myśl. Artykuł z pewnością spotka się z życzliwym przyjęciem.

Interesującą treść zawiera artykuł pt. *Stereotypy ujawniające się w interpretacjach dowcipów* przygotowany przez Adama Kucharskiego i Marcina Stencła. Podjęli oni ciekawą próbę omówienia sposobów interpretacji, analizy treści i odbioru dowcipów przez kobiety i mężczyzn. Problematyka ta jest tym bardziej interesująca, iż stosunkowo rzadko podejmowana jest w pracach o charakterze naukowym. Artykuł budzi zaufanie, wnioski są rzetelne, zaś układ treści przejrzysty i logiczny.

Trzeci blok tematyczny, obejmujący zagadnienia dotyczące nauczania i wychowania młodzieży szkolnej, otwiera artykuł Andrzeja Meissnera pt. *Przemiany programowe w szkolnictwie podstawowym i ich społeczna ocena*. Odnosząc się do założeń dokonującej się reformy szkolnictwa, Autor w sposób logiczny i przejrzysty charakteryzuje dobór treści programowych dla współczesnej szkoły, wskazując na błędy, które zawierały dotychczasowe programy nauczania. Interesujące są zarówno

przedstawione przez A. Meissnera rozważania teoretyczne, jak również wyniki badań empirycznych dotyczące stosunku społeczeństwa polskiego do wprowadzanych zmian programowych.

Zofia Gawlina przygotowała ciekawy artykuł zatytułowany *Drogi doskonalenia moralnego człowieka*. Podjęte tu zagadnienia są niezwykle istotne we współczesnym świecie, zwłaszcza dla młodych ludzi zadających sobie pytanie o sens i cel życia. Powszechnie występujący kryzys autorytetów moralnych coraz częściej zmusza do stawiania sobie pytania: jak żyć? Autorka zaprezentowała rozważania na ten temat w oparciu o znane teorie etyczne i badania z zakresu pedagogiki i psychologii, charakteryzując je w sposób jasny i zrozumiały dla każdego. Artykuł z pewnością zainteresuje przede wszystkim nauczycieli i wychowawców, którzy na co dzień troszczą się o kształtowanie postaw moralnych podopiecznych. Drobne przeoczenia w niczym nie obniżają wartości pracy. W przypisie 5 (s. 153) oraz bibliografii (s. 160) Autorka powołując się na A. Niemczyńskiego nie podała tytułu jego pracy zamieszczonej w „Zeszytach Naukowych UJ”, natomiast w przypisie 9 (s. 154) brakuje roku wydania czasopisma „Oświata i Wychowanie”. W przypisie 11 (s. 156) oraz w bibliografii (s. 160) nie zostało podane miejsce i rok wydania książki R. D. Boyd’a.

Nauczyciel jako kreator twórczych postaw to tytuł artykułu przygotowanego przez Agatę Jopkiewicz, który jest przyczynkiem do rozważań nad miejscem i rolą nauczyciela w osiąganiu jak najlepszych efektów wychowawczych. Powstał on w oparciu o literaturę pedagogiczną i psychologiczną i ma w dużej części charakter teoretycznego wykładu na temat kształtowania postaw twórczych u dzieci. Interesujące byłoby odniesienie scharakteryzowanych teorii naukowych do konkretnych przejawów kreatywnej pracy nauczyciela w szkole. Artykuł jest poprawnie opracowany od strony merytorycznej oraz formalnej.

Katarzyna Ziółowicz zamieściła pracę poświęconą wprowadzeniu w szkołach województwa świętokrzyskiego ścieżki edukacyjnej: *Edukacja regionalna – dziedzictwo kulturowe w regionie*. Autorka charakteryzuje formy i rodzaje zajęć artystycznych stosowanych w szkołach w ramach projektu badawczego przygotowanego przez pracowników naukowo-dydaktycznych Instytutu Edukacji Plastycznej Akademii Świętokrzyskiej w Kielcach. Artykuł ma dużą wartość informacyjną i poznawczą dla nauczycieli, którzy nie zawsze radzą sobie z praktyczną realizacją zapisu o wprowadzaniu międzyprzedmiotowych ścieżek edukacyjnych w nauczaniu. Drobnych poprawek i uzupełnień wymagają opisy bibliograficzne prac zamieszczonych na końcu recenzowanego artykułu.

Marek Świeca przygotował ciekawy artykuł zatytułowany *Teatr szkolny szansą na autentyczny dialog z młodzieżą*, w którym podjął problem poszukiwania dróg do uzyskania jak najlepszych relacji między nauczycielem i uczniem w toku pracy szkolnej. Jedną z tych dróg jest właśnie wspólna działalność na polu artystycznym w teatrze szkolnym, która – jak wynika z treści artykułu – ma w Polsce wielowiekową tradycję. Przedstawione zagadnienie bliskie jest wcześniej omawianym rozważaniom podjętym przez prof. W. A. Maschke. Wychowanie poprzez sztukę stwarza pedagogom

wiele możliwości działania w celu jak najpełniejszego rozwoju osobowości młodych ludzi, co Autor umiejętnie charakteryzuje, popierając własne wywody na ten temat innymi opiniami i badaniami zaczerpniętymi z literatury naukowej. Przejrzystość i logiczność stwierdzeń w połączeniu z poprawnym stylem sprawia, że artykuł czyta się z zainteresowaniem i nie budzi on zastrzeżeń merytorycznych.

Sylwia Alberska jest autorką dość obszernego artykułu charakteryzującego nadzór kuratora jako formę ograniczenia władzy rodzicielskiej. Praca została podzielona na kilka części obejmujących poszczególne zagadnienia w ramach omawianej problematyki, co korzystnie wpływa na przejrzystość artykułu. Funkcjonowanie instytucji kuratora S. Alberska przedstawiła głównie w odniesieniu do uregulowań prawnych (zwłaszcza Kodeksu Rodzinnego i Opiekuńczego) oraz wyników badań zaczerpniętych z literatury fachowej. Szkoda, że Autorka, mając pewne doświadczenie w zakresie pracy sądowego kuratora społecznego, tylko w niewielkim stopniu odnosi się do osobistych refleksji w tym zakresie. Artykuł, w mojej opinii, zyskałby na wartości, gdyby został wzbogacony o sugerowane treści.

Problematyka niedostosowania społecznego i jego terapii, przedstawiona w kolejnym bloku tematycznym, stała się przedmiotem rozważań 3 autorów. Krzysztof Linowski w sposób rzeczowy i bardzo poprawny od strony metodologicznej przedstawił wyniki badań empirycznych nad wybranymi przejawami niedostosowania społecznego dzieci na przykładzie 62 uczniów szóstej klasy szkoły podstawowej. Struktura artykułu jest przejrzysta, zaś przeprowadzane analizy i formułowane na ich podstawie wnioski są rzetelne i konstruktywne. Artykuł nie budzi żadnych zastrzeżeń merytorycznych i formalnych.

Interesujące rozważania na temat nietolerancji w stosunkach międzyludzkich zaprezentowała Ewa Gawron. Autorka przedstawiła zjawisko nietolerancji występującej na świecie jako źródła konfliktów w odniesieniu zarówno do pojedynczych osób, jak i całych grup społecznych, posługując się przykładem narodu żydowskiego na przestrzeni dziejów. Własne spostrzeżenia odnosi do najbardziej spektakularnych przejawów nietolerancji i wrogości wobec Żydów. W końcowej części pracy Autorka pisze o zjawisku nietolerancji w środowisku szkolnym, odwołując się do własnych doświadczeń w tym zakresie. Artykuł jest napisany poprawnie stylistycznie i nie budzi zastrzeżeń od strony formalnej. To ciekawy przyczynek do dyskusji nad zjawiskiem nietolerancji, który winien skłaniać do refleksji i przemyśleń.

Sabina Wysocka w artykule *Negatywne aspekty bezrobocia ludzi młodych* podjęła bardzo ważny, zwłaszcza w ostatnich latach, problem bezrobocia występujący wśród ludzi dopiero rozpoczynających swoje dorosłe życie. Teoretyczne rozważania na ten temat słusznie poparła opublikowanymi wynikami badań naukowych – szkoda, że nie ma wśród nich wyników własnych badań Autorki. Podział artykułu na części tematyczne czyni go przejrzystym i logicznym.

Cztery kolejne artykuły zamieszczono w recenzowanej pracy w bloku tematycznym zatytułowanym *Wybrane problemy edukacji i wychowania dorosłych*. Tadeusz Aleksander jest autorem wnikliwego opracowania pt. *Specyfika i warunki kształce-*

nia na studiach zaocznych. W rozprawie tej w interesujący i precyzyjny sposób przedstawiona została szeroka problematyka dotycząca dynamiki, organizacji oraz warunków i specyfiki studiów zaocznych. Bardzo cenne są głównie uwagi dotyczące zasad i metod pracy dydaktycznej ze studentami studiów zaocznych. W rozważaniach tych, obok informacji teoretycznych, Autor zamieścił wiele cennych obserwacji wynikających z jego wieloletniego doświadczenia w pracy pedagogicznej ze studentami. Sprawia to, że artykuł ma szczególny walor praktyczny zwłaszcza dla młodych pracowników naukowych. Praca jest dobrze udokumentowana, a jej układ logiczny i przemyślany. Autor jest znanym badaczem problematyki dotyczącej kształcenia osób dorosłych, co znalazło w pełni odzwierciedlenie w treści recenzowanej rozprawy naukowej.

Elwira Krupowicz w swoim artykule przedstawiła tradycje polskich stowarzyszeń na Litwie oraz ich rozwój i działalność w chwili obecnej. Z lektury tego artykułu Czytelnik wiele dowie się o historii i dynamice rozwoju tych organizacji, a także o ich strukturze, formach, kierunkach, zadaniach i celach działalności. Autorka podkreśla, iż pomimo trudności finansowych działalność stowarzyszeniowa Polaków na Litwie jest bardzo dynamiczna. To interesujące studium poświęcone mniejszości polskiej za wschodnią granicą naszego kraju nabiera szczególnej wymowy w okresie tak znaczących przemian społeczno-politycznych dokonujących się współcześnie w Europie.

Rozważania na temat zawodowego przygotowania specjalisty przedstawił Paweł Biłous w artykule zatytułowanym *Psychograficzny profil specjalisty: propozycja opracowania, znaczenie i możliwości stosowania*. Autor zwraca uwagę, że poziom przygotowania specjalisty można określić stosując właściwy dla danego zawodu psychogram, czyli „opis wymagań odpowiedniego zawodu w odniesieniu do właściwości osobowości jednostki, która podejmuje działalność zawodową zgodnie z nim”. Cenne rozważania Autora można by krótko podsumować na końcu artykułu.

Henryka Długosz-Biłous w pracy pt. *O niektórych zawodowych kompetencjach pedagogów* przedstawiła wyniki badań empirycznych przeprowadzonych w grupach studentów i uczniów, usiłując udzielić odpowiedzi na pytania dotyczące rodzajów trudności, jakie napotykają oni w życiu i sposobów radzenia sobie z tymi trudnościami. Wyniki badań niewątpliwie są interesujące, ale czy rzeczywiście wyłącznie na ich podstawie można wnioskować o tym, jakie kompetencje winni posiadać przyszli pedagodzy? Artykuł oparty jest o rzetelną literaturę przedmiotu, zaś sposób formułowania myśli i prezentacja wniosków badawczych są logiczne i jasne.

W ostatniej części charakteryzowanego wydawnictwa znalazły się recenzje i omówienia niektórych książek, które pracownicy naukowcy ostrowieckiej uczelni opublikowali w ciągu ostatnich kilku lat. Olga Czerniewka zamieściła tu recenzję podręcznika akademickiego T. Aleksandra pt. *Andragogika* (2002), przeznaczonego dla studentów kierunków pedagogicznych. Katarzyna Pulkowska zrecenzowała pracę W. Dróżki zatytułowaną *Nauczyciel, autobiografia, pokolenia. Studia pedeutologiczne i pamiętnikarskie* (2002), zaś Ilona Musińska przygotowała recenzję książki S. Majewskiego pt. *Przemiany szkolnictwa ogólnokształcącego w województwie kieleckim 1961–1975* (2000).

Jak już wspomnieliśmy, recenzowane wydawnictwo naukowe jest cenne od strony merytorycznej i poznawczej, a drobne niedociągnięcia w zakresie technicznej redakcji tekstu (np. nieujednoliczony dla całej pracy sposób sporządzania przypisów i bibliografii) nie wpływają na ogólną wysoką ocenę tej publikacji. Zapewne spotka się ona z zainteresowaniem zarówno ze strony specjalistów zajmujących się naukowo problematyką pedagogiczną i psychologiczną, studentów kierunków pedagogicznych, jak również nauczycieli i pedagogów na co dzień podejmujących trud kształcenia i wychowania młodego pokolenia.